

Egyetemi doktori (PhD) értekezés tézisei

NÉV ÉS JOG – A NÉVVISSELÉS JOGI SZABÁLYOZÁSÁNAK FEJLŐDÉSTÖRTÉNETE
MAGYARORSZÁGON

Megyeri-Pálffi Zoltán

Témavezető: Dr. Balogh Judit, PhD, tszv. egyetemi docens

DEBRECENI EGYETEM

Marton Géza Állam- és Jogi Tudományi Doktori Iskola

Debrecen, 2011

1. TÉMAMEGJELÖLÉS

A név viselése egy olyan magától értetődő, mindennapi jelenség, amely az ember életében ritka alkalmakkor kerül a középpontba. E ritka alkalmak többnyire a családdal, a családi élettel kapcsolatban adódnak, s ilyenkor a névadónak, illetve a névviselőnek döntést kell hozni: milyen nevet válasszon, viseljen. E döntés mind a közösség (társadalom), mind az állam (szabályozó tényező) érdekei mentén születhet meg, s ezek az érdekek mederbe terelik a szabad névválasztás folyamatát.

Az értekezésben e meder feltérképezésére vállalkozom, s ehhez a jog tudományának vizsgálódó eszközei mellett más, a név viselését, a magyar névrendszer jellegét feltáró tudományok módszereit és eredményeit egyaránt igénybe veszem.

A hangsúlyt a *szabályozás történetére* helyeztem. Kiindulási alapnak tekintettem a kételemű névhasználat megjelenését, megszilárdulását, így a kutatás során a névviselési szabályok gyökerét kívántam feltárni. A szabályozás megjelenése az *eltérő* névhasználatban keresendő. A reguláristól eltér a névhasználat, ha valaki nem a saját nevét, hanem hamis nevet használ, illetve ha a név nem állandó, hanem változó. Ez sem a közösség, sem az állam részéről nem elfogadható, mindig valamilyen érdeket sértő, ezért van szükség a szabályozásra. Ezek alapján a következő kérdésekre kerestem a választ:

1. Hogyan jelent meg a névviselés állami szabályozása?
2. Hogyan alakult ki a névviselési jog mai arca?
3. Milyen jellegű a névviselés jogi szabályozása?
4. A névviselési tendenciák hogyan változtattak a névviselési szabályozáson?

E kérdésekre adandó válaszok nagy időtávlat áttekintését kívánták meg, azonban a vizsgálati időintervallum pontosan nem volt meghatározható. Arra törekedtem, hogy a lehető legkorábbi, de a hipotézisnek megfelelően értékelhető viszonyokat tárjam fel. Így a névviselés állami szabályozásának megjelenésétől (a 18. század felvilágosult abszolutista államától) egészen napjaink jogalkotási eredményeiig tekintettem át a szabályozás alakulását. Így *egy olyan (jogi) intézmény fejlődési ívének megrajzolását vállaltam, amely számos más jogterület változásait is megvilágítja*. A vizsgálat összetett, hiszen a névviselés egy olyan terület, amely önmagában nem tud létezni, nem kis méretű közös részhalmaza van más diszciplínákkal: a történettudománnyal, a nyelvtudománnyal, a szociológiával, a jogtudománnyal, hogy csak a legfontosabbakat említsem. A feldolgozás során az érintett tudományterületek, s az anyaterület, a jogtörténet hagyományos szemléletének tiszteletben tartása ötvöződik az e hagyományoktól való újító szándékú elszakadással. Ezzel a megközelítéssel tudatosan vállalva szakítok a megszokottakkal, mert azt vallom, hogy csak egy átfogó feldolgozás tud igazán értékelhető láttelepet adni egy intézmény életéről, s ez nemcsak a múlt, hanem a jelen bemutatását is feltételezi. Ennek érdekében nem pusztán a történeti elemzés és leírás módszerével éltem a dolgozatban, hanem akár a szociológia világában ismert eszközök használatáig is elmerészkedtem.

A névviselés meglehetősen szerteágazó rendszerén belül a *természetes személyek* névviselési szabályai, *hivatalos nevei* töltik ki a dolgozat kereteit, így nem kapnak helyet a jogi személyekre, gazdasági társaságokra, egyéb szervezetekre, kereskedelmi vagy szerzői (ál)nevekre vonatkozó rendelkezések. Ezek a területek csak annyiban tárgyai a dolgozatnak, amennyiben a célzott terület *átfogó* ábrázolása említésüket megkívánja.

Az értekezés szerkezete

Az értekezés öt fejezetből áll. A bevezető fejezet (amely a kutatás témájának meghatározását, valamint a módszertani kérdéseket taglalja), illetve az összegzés keretbe foglalja a kutatás eredményeit. Ez az érdemi három fejezet a kutatás mechanizmusának megfelelően tárgyalja a névviselési szabályok fejlődését.

A második fejezetben a szabályozás kialakulása a vizsgálat tárgya, így itt találhatjuk meg a hipotézis első két kérdésére a válaszokat.

A harmadik fejezet a névviselés jog jellegét tárja fel, s részben válaszként szolgál a hipotézis harmadik kérdésére.

A negyedik fejezet mind a harmadik, mind a negyedik hipotézisbeli kérdésre válaszol: a névviselési tendenciák szabályozásra gyakorolt hatását tárja fel.

2. A NÉVVISELÉS TÖRTÉNETI VIZSGÁLATÁNAK LEHETŐSÉGEI, AVAGY FORRÁSOK ÉS MÓDSZEREK A KUTATÁSBAN

A név mint az egyén megjelölésére szolgáló egyik legfontosabb eszköz számos tudományterület vizsgálódásának tárgya lehet. A név elsősorban nyelvi jelenség, s az emberi kommunikációban az azonosítás révén kap fontos szerepet. A név az, amely egy szó formájában jeleníti meg az egyént, arról valamilyen (többnyire a legalapvetőbb) információt közöl, számos információt magába sűrít, illetőleg helyettesít. A név szempontjából a tulajdonnevek összessége mint névszói csoport válik fontossá, hiszen a tulajdonnév valakinek vagy valaminek a *saját* neve. A tulajdonnevek köréből a személynevek és a márkanevek nyerne elismerést a névviselési szabályok által a jog világában. Magában a jogtudományban több szakjog tudhat magáénak névviselési szabályokat, ami a név szerteágazó jelenségének köszönhető.

A névviseléshez való jogot Polgári törvénykönyvünk 77.§ (1) bekezdése deklarálja. A névhez való jog pedig alapjogi elismerés nyert az Alkotmánybíróság 58/2001 (XII. 7.) számú határozatában. Ilyen összefüggésben a név az *alkotmányjog* tárgya lesz.

A *polgári jog* a személyiségvédelmen keresztül érintkezik a névvel.

A névviselés „jogi” bölcsőjének a *családi jog* tekinthető. E jogterület az, amely leginkább befolyással van a névviselésre. A családjogi törvény határozza meg, hogy kinek a nevét viselheti a gyermek, illetve milyen házassági nevet lehet választani. A *társasági jogban* is jelentős szerepet játszik a név, hiszen a gazdasági társaságok elnevezésének szabályait, a rá vonatkozó elveket e területen találjuk meg. Ugyanígy a *szellemi alkotások jogában* is megjelennek a névviselés szabályai (szerzői név, feltaláló névjoga stb.). A *közigazgatási jog* is kiveszi részét a névviselésből. A név regisztrációjának rendezése e jogterület feladata, amelynek az anyakönyvi szabályok útján tesz eleget. Igazgatási kérdés a névviseléssel kapcsolatos eljárások megállapítása is, így a névváltoz(tat)ás valamennyi este. A *nemzetközi magánjogban* is találkozhatunk névviseléssel kapcsolatos szabályokkal.

A névviselés összetettségének megértéséhez más tudományok nyújtanak segítő kezét. Érdemes elsőként a név „tudományos otthona”, a *névtudomány* vizeire evezni, amely mondhatni a nyelvtudományból nőtte ki magát önálló tudománnyá. A névtudomány (onomatológia) valamennyi, a tulajdonnevekkel bármilyen kapcsolatban álló nyelvi jellel foglalkozik. E jelek keletkezésének, előfordulásának, változásának, használatának, határterületeinek stb. a vizsgálata, kutatása a névtan feladata. A névtan tehát az a diszciplína,

amelynek a közvetlen tárgya a név, s *minden más ennek a segédtudománya*. Amikor a névviselést más diszciplínák tükrében kívánjuk vizsgálni, akkor a helyesebb megközelítés az, ha *az onomatológiát tekintjük kiindulási pontnak*, s felőle közelítünk más tudományokhoz.

A névtudománynak nemcsak bölcsője a *nyelvtudomány*, hanem segítője is. A nyelvtörténeti vizsgálódások fordították a figyelmet a nevekre, amely abban gyökerezik, hogy az írásbeliség kezdetén a személy- és helynevekben realizálódtak a nyelvemlékek. Az oklevelek, krónikák s más történeti feljegyzések nyelve görög vagy latin volt, a neveket azonban nem fordították le, így azok a magyar nyelv legkorábbi emlékeivé váltak.

A névtudománnyal érintkező további tudományterületek közé tartozik a *dialektológia*, az *etimológia*, a *szociolingvisztika*, a *stilisztika*, az *irodalomtudomány*. A felsoroltak közül érdemes bővebben szólni a *szociolingvisztikáról*, amely a neveket a nyelv és a társadalmi környezet egymást feltételező tényéből kiindulva vizsgálja. A nevekkel való foglalkozás nem engedi meg, hogy ne vegyük figyelembe a társadalmi tényezőket, hiszen a keresztnév választásának vallási, etnikai, nyelvészeti motivációi, a családnevek társadalmi rétegekhez való kötődése, a helynevek kettőssége, a névmagyarosítások mind-mind társadalmi kérdéseket vetnek fel, illetve társadalmi jelenségeket, változásokat írnak le.

A szociolingvisztika a *szociológia* területére vezet át. A szociológiának és a névtudománynak is van egy olyan közös tartománya, amely vizsgálata mindkét tudomány számára hasznosítható eredményekkel szolgálhat. A névviselés az ember életében minden pillanatban jelen van, éppen ezért egy természetes jelenség. Ugyanakkor vannak olyan események, amikor a névviselés kilép a hétköznapi megszokottságból, s jelentős kérdéssé válik az egyén életében. Ilyen a születés, a házasságkötés vagy a névváltoztatás. Mindez az egyén társadalmi helyzetére is kihatással lehet. Bizonyos esetekben a társadalmi változások hatnak az egyén névviselésére, ilyenkor egy-egy jelenség tömegessé válik. Ezt jól példázza a 19. század nyolcvanas éveitől a második világháború végéig több hullámban jelentkező *névmagyarosítás*. Ebben az időszakban a névváltoztatások szinte egyedüli motivációja az idegen hangzású nevek magyarossá tétele volt. Magyarország etnikai viszonyait ismerve nem meglepő ez a tény. Az 1867-es kiegyezést követően a társadalmi változások leírásának egyik eszközeként használható a névmagyarosítások vizsgálata. A kormányzat a kiegyezést követő időszakban a liberális szemléletnek megfelelően adminisztrációs kérdésnek tekintette a névváltoztatásokat. Majd a 19. század utolsó éveiben a kormányzat tudatos politikai eszközévé vált a névmagyarosítás. A névviselésnek tehát ezen a területén nemcsak szociológiai, hanem *politikai* vonásokat is felfedezhetünk.

A házassági névviselés szintén alkalmas szociológiai következtetések levonására. Ehhez elegendő a házassági névválasztási lehetőségek liberalizálódásának folyamatát felvázolni. A hagyományossá vált magyar házassági névforma az, amelyben a férj teljes nevéhez a házasságra utaló toldást kapcsolják. A feleség névviselési formája tekintetében változást jelentett a Családjog törvényünk (továbbiakban: Csjt.) hatályba lépése. A törvény biztosítani kívánta a férfiak és nők Alkotmányon alapuló egyenjogúságát, amely a házassági névviselés kérdésében is érvényesült. Így a Csjt. a nő számára már nem kötelezettségként, hanem lehetőségként állapította meg férje nevének viselését, és lehetővé tette, hogy kizárólag saját nevét használja. Ez az 1953-tól fennálló lehetőség egy fontos társadalmi változást tükrözött, a nő helyzetének a férféhoz való közelítését. Az 1974-ben és 2004-ben bekövetkező változások már nemcsak az effajta igénynek engedtek. A házassági névviselés tovább folytatódó liberalizálása az alapvető jogok érvényesülésének fokozottabb érvényesülését mutatják. A férfi és a nő közötti különbségtétel a házassági névviselés terén ma már nem jelenik meg.

A névtudomány társtudományai között a *történettudománynak* is jelentős szerepe van. A két tudományterület közötti kapcsolat szorosnak mondható, szétválasztásuk csak nagyon speciális esetben lehetséges. A történészek számára elsősorban a helynevek nyújtanak segítséget, olyan tényeket, változásokat mutatnak meg, amelyekre más forrásokból nem derülhet fény. A személynevek már nem bírnak a helynevekéhez hasonló jelentőséggel a történészek vizsgálódásaiban, bár vitathatatlan, hogy a személynévanyag számos történeti összefüggésre mutat rá.

A történettudomány „segédtudományai” sem kerülhetik el a nevekkel való találkozást. Ezek közül a *genealógia* tudománya leginkább az a tudomány, amely nem nélkülözheti a neveket. A genealógia eszközei alapvetően a nevekre épülnek, hiszen egy-egy család történetének feltárásakor a „kapaszkodót” a közös családnév jelenti. A családnév kialakulásának meghatározó oka volt a szorosabb, vérségi köteléken alapuló közösséghez tartozás kifejezésének igénye. Amikor genealógiai vizsgálatokra kerül sor, akkor ezt az egy családhoz való tartozás kifejezését – amelynek realizálódása a családnévben megy végbe – használja ki a kutató. A genealógiával foglalkozó nem kerülheti el az anyakönyvek, oklevelek, peres anyagok s más források vizsgálatát, s az ezekben való eligazodást a nevek teszik lehetővé.

A tény, hogy mindenki visel valamilyen nevet, a *statisztika* tudományának is vizsgálódási területet enged. A statisztika rá jellemzően nagy számú adattal dolgozik. A névállományban előfordulnak ismétlődések, gyakori nevek, amelyek arányára a statisztika módszereivel derül fény. Ezen adatokat a Közigazgatási és Elektronikus Közszolgáltatások Központi Hivatala gyűjti, illetve teszi közzé. Arra vonatkozóan is találunk statisztikai adatközléseket, hogy a különböző házassági névformákat hányan, milyen arányban választják az országban. Ezek a társadalmi összetétel sajátos összefüggéseit mutatják meg. A leggyakoribb, valamint egy-egy évben legtöbbször anyakönyvezett keresztnéveket is feldolgozzák, s ezzel többek között a névdivatot is bemutatják.

A fenti példák támasztják alá az állítást, hogy a névviselés talán az egyik legösszetettebb vizsgálódási terület.

A névviselési jog fejlődésének kutatásakor e röviden bemutatott tudományok eredményeire alappal lehet támaszkodni. A fentiekből is kitűnik, hogy valamennyi tudománynak vannak határterületei, vannak átfedések egymás közt. Ezekre az átfedésekre éppen a névviselés kutatásakor lehet a leginkább felhívni a figyelmet.

A névviselésnek ez a köztes fekvése megkönnyíti, ugyanakkor meg is nehezíti a tárgy feltérképezését, hiszen számos más tudományterülettel meg kell ismerkedni ahhoz, hogy értékelhető eredményre juthassunk.

Az említett „érintkezési felületek” közül a kutatás során a nyelvtudomány, a történettudomány, a genealógia és a szociológia eredményeire alapozva kerestem a névviselés jogi szabályozásának gyökereit. Ezek a tudományterületek – jellegükből adódóan – különféle forrásokból merítenek, így a jelen kutatás forrásbázisa is sokszínűséget mutat. Mivel a cél a szabályozástörténet bemutatása, felvetődik néhány kérdés: Hogyan lehet a névviselés időbeli változását „megfogni”? Mit érdemes vizsgálni, a szabályozást, vagy a névanyagot? Milyen forrásokból lehet meríteni?

Az utolsó kérdés megválaszolása nehéz feladat elé állítja a kutatót, a források bősége, ugyanakkor szűkössége miatt egyaránt.

A névállomány bőséges. A magyar neveknek, névtípusoknak mind a mai, mind a történeti állománya feltárt nyelvészeink, történészeink munkájának köszönhetően. Számos munkával találkozhatunk, amelyek nem pusztán forrásközlések (névszótárak, összeírások), hanem nívós feldolgozások nyelvészeti, történeti, társadalomtörténeti és statisztikai alapon. Ezekből – az adott tudományterületen – új következtetés nehezen vonható le, de szabályozástörténeti szempontból haszonnal alkalmazhatók. Éppen ezért a kutatás során jelentős hangsúlyt kaptak a *másodlagos források*. A kutatás szakirodalmi bázisa széleskörű. Megtalálhatók benne a legfontosabb alapművek, csakúgy, mint a szűkebb témára vonatkozó legújabb és korábbi magyar nyelvű szakkiadások, folyóiratok tanulmányai, konferenciakötetek. Emellett bizonyos kutatási részterületek (egyes történeti részek, névjog elmélete, személyiségi jogok, bejegyzett élettársi kapcsolatok) esetén idegen, elsősorban angol és német nyelvű szakirodalom is feldolgozásra került, azonban ez – mivel a kutatás a magyar szabályozástörténetre irányul – marginálisnak mondható. A mai kor adta lehetőségeket kihasználva egyes másodlagos forrásokhoz az Interneten keresztül jutottam hozzá, vagy eredeti (on-line közlés), vagy digitalizált változatban. Az Arcanum Adatbázis Kft., illetve a Magyar Országos Levéltár elektronikus kiadványai (CD-, DVD-ROM) is jelentősen megalapozták a kutatás eredményeit. Ez utóbbihoz hozzátartozik – kapcsolódva a genealógiához mint segédtudományhoz –, hogy a legfontosabb családtörténeti munkákban¹ való keresést nagyban elősegítette az elektronikus változat. Szintén a másodlagos forrásokhoz sorolható – bár levéltári adatokon alapszik – a Hajdú-Bihar Megyei Levéltárban (HBML) őrzött ún. Reszeghy-hagyaték.²

A szabályozási anyag szűkösebb, amennyiben történeti alapon vizsgálódunk. Ez természetes, hiszen a korai időszakban elvétele jelentek meg rendelkezések, amelyeket napjainkra részletszabályok egészítenek ki. A kutatáshoz a törvényi szabályozáson kívül a rendeleti szintű jogforrásokat is át kellett tekinteni. Ez utóbbi a téma jellegéből adódóan fontosabb forrásnak bizonyult. Bizonyos részkérdések tárgyalásakor (anyakönyvezés fejlődése, bejegyzett élettársi kapcsolatok) törvényjavaslatok, tervezetek feldolgozása is elengedhetetlen, s emellett az Országgyűlési Naplók, parlamenti bizottsági ülések jegyzőkönyvei is releváns információkat tartalmaztak, kiváltképp ahhoz, hogy megérthetővé váljon, valamely rendelkezésnek, vagy éppen annak hiányának mi a magyarázata. A munka az eddigieken túl más elsődleges források feldolgozását is igényelte, így pl. a Hajdú-Bihar Megyei Levéltárban őrzött Bihar vármegyei 18-19. századi nemességvizsgálati peres anyagokét.³

A tudományterületi kapcsolódás és a források sokrétősége összetett vizsgálatot igényel, amely többféle kutatási módszer alkalmazását követeli meg. Alapvető módszerként emelhető ki a *történeti elemzés*. Mivel a jogi szabályozás kialakulásának a feltárása a cél, így egy folyamatot kell vizsgálni, eseményeket egymás után elhelyezni, s a köztük fennálló összefüggéseket megvilágítani. A múlt eseményeitől, intézményeitől eljutni a maiakig, s azokat megértéséhez, hogy miért is olyanok, amilyenek, óhatatlanul szükséges a korábbi és a mostani összehasonlítása. Ennek megfelelően a kutatás során – s főként a szabályozás változásának elemzésekor – mindig összevetem a régít és az újat. Ez az *összehasonlítás* a

¹ NAGY IVÁN: Magyarország családai, KEMPELEN BÉLA: Magyar nemes családok

² Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Bihar Vármegye Levéltárának irattára. Reszeghy-féle hagyaték iratai. HBML IV.B.456/d.

³ Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Bihar Vármegyei Törvényszékének iratai, Nemességi perek (Nobilitaria) – HBML IV.A.6/e.

logikai kívánalmaknak és a jobb érthetőségnek megfelelően történt, tehát nem mindig a hatályos követi a hatálytalant, előfordul, hogy a mai rendelkezések bemutatását, azok gyökereinek feltárása kíséri.

Az összehasonlítás módszere nemcsak a korábbi és az újabb tények kapcsán került elő, hanem elvéve szakirodalmi álláspontokat is ütköztetek, s adott esetben más – külföldi – példákkal is élek a honiak mellett.

Mindebből következik, hogy a történeti megközelítés nem csupán leíró jellegű ábrázolás. A kutatás inkább deduktívnek, mint induktívnek nevezhető, ugyanis egyes – de széles diszciplináris merítésű – szakirodalmi megállapítások alátámasztását szolgálja. Ennek megfelelően az adatgyűjtés központi kérdéssé, s a legidőigényesebb feladattá vált. Mind elsődleges, mind másodlagos adatok gyűjtésére sor került. Ez elsősorban családok kutatását jelentette, amihez felhasználtam úgy levéltári forrásokat (pl. a már említett Reszegyhagyaték), mint nagy családtörténeti munkákat (pl. Nagy Iván, Kempelen Béla művei). Bizonyos tekintetben ezek a családtörténeti vizsgálódások kisebb esettanulmányoknak is tekinthetők.

Egyes részterületek feltárása esetében – házassági névviselési módok felmérése – a klasszikusnak mondható *kérdőív* eszközzel is éltem.

3. A KUTATÁS EREDMÉNYEI – ÖSSZEGZÉS ÉS ÚJ IRÁNYOK

A kutatás – miként a bevezető sorok utaltak rá – a magyar névviselés szabályozásának történeti hátterét kívánja feltárni. Olyan átfogó kép megfestésére vállalkozik, amely a név és a jog viszonyrendszerét, vagyis a név viselésének jogi aspektusait mutatja be. Ez érthető módon a szabályozáson keresztül láttatható. A történeti szemlélet – talán a könnyebb megérthetőség kedvéért is – megkívánja azt, hogy periódusokban tekintsük át az adott fejlődést. Ez maga után vonja, hogy a névviselés szabályozottá válásának folyamatát részekben tárjuk fel, amely részeket az egyes állomások azonos vagy hasonló fejlődéstani tulajdonságai fűznek össze. A dolgozatban felvázolt három szabályozástörténeti periódus meghatározása részben önkényes, részben a szakirodalmi álláspontok figyelembevételével történt. Ekképp a következő időszakok körvonalazódtak ki a kutatás során:

Az első periódusban egymás mellett élt a névviselés és a jogrendszer. Egymásra hatással voltak ugyan, de a szigorú értelemben vett szabályozás még nem érintette meg a névrendszert. E szakasz időben hosszú – a honfoglalástól a felvilágosult abszolútizmusig terjedt –, tartalmában viszont szűkösebb volt, ugyanis a névviselés és a jogi szabályozás csupán kis felületen érintkeztek egymással. Mivel ebben az időszakban az állami szabályozás nem volt befolyással a név viselésére, így e korszak tárgyalása a dolgozat keretein kívül rekedt.

A második időszak az állami névszabályozás megjelenését hozta magával (18-19. század). Ezt az egyes (azaz egyedi) uralkodói rendelkezések, a névviselésbe való közvetett állami beavatkozás jellemezte. A harmadik periódus alapvető karakterét az elkülönülő, önállósodó névviselési jog megjelenése határozta meg. Ez a kis jogterület a 19. század végére nagyjából elnyerte azt a ma is ismert formáját, amelynek tárgyalása a dolgozat döntő hányadát képezi.

A dolgozat hipotéziseként megfogalmazott kérdésekre összefoglaló jelleggel az alábbi válaszok fogalmazhatók meg.

Hogyan jelent meg a névviselés állami szabályozása?

A 18. századi Magyarországon a kételemű névhasználat, a vezeték- és utónevek rendszere a társadalom széles rétegeiben már állandó volt. Ezt meg is kívánta a felvilágosult abszolutizmus államának működése, hiszen így mindenki egyértelműen azonosítható volt.

A vizsgálat ezt az állapotot vette alapul, amelyből kiindulva az vált kérdésessé, hogy mely tényezők generálták az állami beavatkozást a névviselésbe. Kötelező névhasználatról szóló rendelkezés hiányában az igazgatási gyakorlat (összeírások, anyakönyvezés stb.) mutatta e rendet, amely megsértéséhez már valamiféle szankció fűződött az állam részéről. Ezt láttuk II. József zsidókra vonatkozó, 1787-ben kiadott rendelete kapcsán. Tulajdonképpen *itt kezdődik a névviselés hazai szabályozása*. A rendelet áttekintése megmutatta, hogy ekkorra a családnévhasználat állandósult a társadalomban, és az ettől való eltéréssel szemben fellépett az állam is. A következő évtizedekben is e tárgy körül forgott a szabályozás: az általánostól eltérők névviselését rendezte, amely I. Ferencnek 1815-ben, a görögkeleti vallású személyek neveit szabályozó rendelkezésében öltött testet.

I. Ferenc uralkodásához fűződik az is, hogy a nemesek és nem nemesek névváltoztatása kifejezetten *igazgatási útra* terelődött, méghozzá külön utakon. Míg a nemesség névváltoztatásai közvetlenül a legfelsőbb szervek hatáskörébe tartoztak, s a király engedélye a Királyi Könyvek lapjain is megjelent, addig a nem nemesek névváltoztatási kérelmeit az alsóbb (városi és vármegyei) szervek útján a Helytartótanács illetve a Magyar Udvari Kancellária bírálta el. Ez az – 1814-től a szabályozásban is megjelenő – eljárási rend azonban nem jelentette azt, hogy mindenki így változtatott nevet, illetve mindenki neve ekképp változott volna meg ebben az időszakban.

A 18-19. századi Bihar vármegyei nemességvizsgálati iratanyag áttekintése egy sajátos jelenségről adott képet: átmenetet jelentett a spontán névváltozás és az állami szervek által engedélyezett névváltoztatás között. Az esetek mögött az általam megfogalmazott állami „azonosíthatósági” igény húzódik meg. A névviselő sok esetben éppen a nemességvizsgálatok során kényszerült arra, hogy névváltozásának okát feltárja. Ehhez fontos érdeke fűződött, hiszen bizonyítania kellett származása kontinuitását, ellenkező esetben ugyanis nemessége nem nyert igazolást. Az állam sem véletlenül firtatta a kérdést, hiszen az adóalanyok számának növelése mindig elemi érdeke.

A vizsgált esetek megmutatták, hogy akkor, amikor az állami szervek a nemességigazolási eljárás végén a változott névvel állították ki a dokumentumokat, akkor mintegy legalizálták a bekövetkezett névváltozást.

Hogyan alakult ki a névviselési jog mai arca?

A 18. század a névviselés terén is a szabályozás kezdetét hozta el, ami a felvilágosult abszolutista államberendezkedésből következett csakúgy, mint bizonyos társadalmi változásokból. Ahogy az előző hipotetikus kérdésre adott válaszból kiderült, az 1814-es, illetve 1815-ös esztendőben I. Ferenc névváltoztatást érintő rendelkezései meghatározó lépést jelentettek a névviselés mind jogi, mind adminisztratív területté válásában. Ezek a rendelkezések a névváltoztatás állami szabályozásában kezdőpontot is jelentettek egyúttal. Innen, a 19. század elejétől elindult egy olyan folyamat, amely a század végére kiteljesedve megalapozta a ma is érvényes felfogásunkat a névviselés és a jog kapcsolatáról.

A hipotézisként feltett második kérdésre a 19. századi polgári kor változásai adják meg a választ.

Az anyakönyvezés 1894-ben bekövetkezett „államosítása” – azaz állami kézbe vétele – már olyan állapotában érte a magyarországi névviselést, amely magán hordozza egy szabályozott terület csaknem minden jellemzőjét. A születéskor kapott nevet anyakönyvezték, a névváltoztatások az állami szervek hatáskörébe tartoztak, azonban a törvényi szintű rendezés hiányzott. Az 1894-es anyakönyvi törvény 44. §-a, amely névviselési kötelezettséget írt elő, jól jelezte, hogy a névviselés elkezdett „jogiasodni”, azaz elindult afelé, hogy a jog elkülönült szabályozási területévé váljon.

Ezt az utat tükrözi a személyiségi jogok magyarországi térhódítása is. Ez az új jogterület a jogtudománnyal foglalkozók látókörébe kerülve tudományos keretet adott a névviselésnek is, aminek köszönhetően már beszélhetünk névjogról.

Milyen jellegű a névviselés jogi szabályozása?

E kérdésre egyszerű válasz adható: összetett. A név nemcsak számos tudományterület vizsgálódásának tárgya lehet, hanem a jog világán belül is több terület tudhat magáénak a név viselésével kapcsolatos szabályokat. A személyiségi jogok kifejlődésével már megkérdőjelezhetetlenné vált a tétel, hogy névhez mindenkinek van joga. Ekkor, a 19. század utolsó szakaszában az állam már törvényi szinten meg is határozta, hogy milyen legyen ez a név, s viselését kötelezettségként definiálta. Ekképp elválaszthatóvá vált a névjog és a névviselési jog egymástól. A névjog a névviselés magánjogi vetületeként határozható meg, a névviselési jog pedig eljárási, adminisztratív jogi megközelítésként. Ez a különbségtétel azonban a szakirodalomban is csak elméletileg létezik, hiszen a névjog és a névviselési jog legtöbbször szinonimaként fordul elő. E kettős jogi jellemző a szabályozásra is rányomja bélyegét, ezért számos jogterület rendelkezik a név viselésének egyes vonatkozásairól.

Az értekezésben külön fejezetet (III. Fejezet) szentelek e jogi jelleg bemutatásának. A névviselés esetében is élhetünk a „keresztülfekvő” jelzővel, hiszen szabályozása mind magánjogi, mind közjogi területen megjelenik. Az, hogy a magánjogon belül a névjog a személyiségi jogok körében tűnik fel, s e körben fejlődik tovább, nem kérdéses. Ugyanígy a családi jogi és kereskedelmi jogi kapcsolat is következik a névviselés tudományosan értékelhető sajátosságaiból. A közigazgatási (adminisztratív) és a büntetőjogi jelleg a közjogi területeken is elhelyezi a névviselés szabályrendszerét. Mindezt a harmadik fejezet részletesen taglalja.

Az értekezés *negyedik fejezete* a hipotézis több kérdésére is választ hordoz magában. Egyrészt a névviselés jogi jellege bontakozik tovább azáltal, hogy egyes részterületeinek fejlődését vizsgálom, másrészt a negyedik hipotetikus kérdésre is itt találjuk meg a válaszokat.

A névviselés jogi szabályozásának belső vizsgálata – amely a negyedik fejezet célkitűzése – a névhez kapcsolódó és a jog által is értékelt „eseményeket” mutatja be. Ilyen a születéskori névadás, a házasság megkötésekor adódó névválasztás, továbbá a névváltozás illetve névváltoztatás szabályösszességének elemzése. A kérdéskör tárgyalása azonban nem csupán a vonatkozó rendelkezések ismertetésében merül ki, hanem – a történeti elemzés előző fejezetben elhagyott fonalát felvéve – a szabályozás változása, fejlődése is terítékre kerül.

A kutatáshoz a házassági névválasztási lehetőségek bővülése adta az apropót. Talán ez az egyik legizgalmasabb területe a névviselésnek. Az egyes házassági névformák megjelenése a háttérben zajló társadalmi változások indikátoraként értelmezhető. Ebben megmutatkozik a férfiak és nők házasságbeli helyzetének átértékelődése, amelyet a jogalkotó is leképez a rendelkezések módosításával. Az egyféle – a korábbi időszakokban általánossá vált – házassági névforma (..-né) mellett az újabbak a női egyenjogúság deklarálásaként jelentek meg (1952, 1974). Majd a férfiakat is „egyenjogúsította” a jogalkotó, és megengedte számukra, hogy ők is választhassanak házassági nevet (2002). Az értekezés a háttér megvilágítására is kísérletet tett. Ehhez a szociológia ismert eszközét, a kérdőívezést használva a házassági névválasztás indokait kívánta feltárni. Ez a saját felmérés számos érdekes motivációs tényezőre hívta fel a figyelmet, valamint – a szűk földrajzi adatfelvételi terület ellenére – visszaigazolta egyúttal az országos tendenciát is: a mai házasuló nők körében a „Kovácsné Széplaki Éva” forma a legnépszerűbb, és a férfiak még nem élnek a választási lehetőséggel, megtartják saját, születési nevüket a házasságban. Ez utóbbi tény a jogalkotó „gyorsaságát” fejezi ki: tömeges igény még nem fogalmazódott meg férfiak házassági névválasztását illetően.

Ugyancsak a társadalom tagjainak változó gondolkodásmódját jelzik azok a tervezetek, amelyek a bejegyzett élettársi kapcsolatot érintették. Az élettársi név bevezetésének igénye – a társadalom egyes rétegeinek kezdeményezésére – megjelent a jogalkotó előtt, de az ezt az utat lezárta. Ennek ellenére ez a névviselési javaslat is egyfajta változást jelzett. Ehhez hasonlóan az utónévadás divathullámai is sajátos értékváltozásokat mutatnak meg korunkból.

Míg a házassági névviselés és az utónévadás alakulása a mai társadalmi folyamatokra világít rá, addig a névváltoztatás szabályozástörténete egy érdekes kor sajátos politikai felfogását tükrözi vissza. A 19. század elején igazgatási ügyvé váló névváltoztatás, szinte eggyé válva a névmagyarosítással, igazi társadalmi mozgalommá nőtte ki magát. A névmagyarosítások mögötti társadalmi jelenség elemzése azonban e szabályozástörténeti értekezés kereteit feszegetné, így „pusztán” a névváltoztatásra vonatkozó rendelkezések fejlődése a vizsgálat tárgya. (Erre vonatkozóan egyébként létezik jól hasznosítható, modern szakirodalom, amelynek megállapításait főlegesen lett volna megismételni.)

Az említett társadalmi folyamatok sajátosan hatottak az állampolgárok névviselési „szokásaira”: ezeket ismerte fel és értékelte a jogalkotó a jogi szabályozásban. Mindez választ adott arra, hogy hogyan változtattak a névviselési *tendenciák* a névviselési *szabályokon*.

AZ ÚJ IRÁNYOK

A feldolgozás során elkerülhetetlenül két alapk munkára kellett támaszkodnom:

Az egyik Személyi Kálmán 1915-ben megjelent *A névjog* című munkája, amely a személyiségi jogok körében tárgyalja a témát. A másik, Karády Viktor és Kozma István *Név és nemzet* című, 2002-ben napvilágot látott műve, amely elsősorban – társadalomtörténeti megvilágításban – a tömeges méreteket öltött névváltoztatás 19-20. századi jelenségét tárja fel.

Mindkét munka meghatározó mérce volt a kutatásban. Mérce volt egyrészt azért, mert megmutatta, mi a „minimum”, másrészt azért, mert kijelölte a magához képest eltérő irányt. S ez az eltérő irány az, ami itt most igazán szót érdemel.

A név és a névviselés jogi aspektusai felé fordulás úttörője Személyi Kálmán volt, aki elsőként vizsgálta részleteiben is a névviselés jogi vonatkozásait, persze az akkor még mindig új jogtudományi területnek számító személyiségi jogok körében.

Az ő munkájához képest adja magát az egyik legfontosabb többletlehetőség: az 1915 óta eltelt csaknem egy évszázad változásainak e munka mellé tétele. Az eltelt időben sok változáson esett át a névjog. Szabályozásában differenciáltabb lett, anyagi jogi vetületében szélesebb. Ebben a bő évszázadban sajátos – de érthető – módon a névviselési szabályok összefonódtak a közigazgatási jog egy különösrészi területével, az anyakönyvi igazgatással. Az 1895-ben hatályba lépett anyakönyvi törvény jelentette a nyitányt, amely rögzítette a névviselési kötelezettséget. Innentől kezdve a területet egyre-másra érintették a jogalkotás hullámai, ám sajnos nem egy tudatos kodifikáció valósult meg. A névviselés egyetlen, törvényi szintű anyagi jogi szabályozásán kívül csak alakíró rendelkezésekkel találkoztunk egészen a 20. század közepéig. Ezek az alakíró szabályok zömmel alacsony jogforrási szinten jelentek meg, ami az érintettek dolgát jelentősen nehezítette. Ez a névváltoztatás területén éreztette kifejezetten hatását, annál is inkább, mivel azt a kormányzat politikai eszközként használta fel, asszimilációs céljai elérése érdekében. Igaz, hogy 1933-ban a belügyminiszter egységes szabályozásra törekedve rendeletet bocsátott ki a tárgykörben, de ez sem jelentett teljes eredményt.

A második világháború után bekövetkezett politikai változások a jog minden területén éreztették hatásukat, így ettől a névviselés joga sem mentesülhetett. Bár egységes törvény nem született, politikai tartalmát elvesztette a szabályozás. Fontos előrelépést jelentett, hogy egyre több anyagi jogi rendelkezés született (házassági névviselés, és a gyermek neve a Csjt-ben, névviseléshez való jog a Ptk-ban). E korszak jellemzője az is, hogy az anyakönyvi szabályozás változásai a névviselési szabályokat párhuzamosan alakították, sőt innentől kezdve a két terület egyre inkább – jogtechnikai szempontból is – eggyé vált. Ellenben a rendelkezések továbbra is a jogforrási rendszer palettájának szinte valamennyi színében pompáztak, s a fejlődést csak a hierarchiában minél magasabbra emelésben fedezhettük fel. Bár 1982-ben az anyakönyvezési szabályokkal együtt a névviselés is törvényerejű rendeleti formát öltött, de az igazi kodifikáció felé vezető első lépésre az ezredfordulót követő évekig kellett várni. Ezt a folyamatot az Alkotmánybíróság ún. névhatározata indította el. A döntés munkára kényszerítette jogalkotót, aki ennek immár *egy* jogszabályban – de még mindig az 1982-es jogszabályt módosítva – tett eleget 2002-ben. A legutóbbi változás pedig csak egy vonatkozásban múlta felül a 2004-ben hatályba lépett rendelkezéseket: elrendelte az elektronikus anyakönyvezés bevezetését. Olyan törvény született 2009/2010-ben, amely ezúttal korszakaink választóvonalának tekinthető. Az új anyakönyvi törvény 2012. január 1-jei hatálybalépése betetőzte a 2002-ben elkezdődött törvényi szintű, egységes szabályozás megteremtését a névviselésben.

Az értekezés azonban nem pusztán a Személyi Kálmán műve óta eltelt időszak tárgyalásával igyekszik többet nyújtani, hanem más megvilágításba helyezi a névviselés jogi relevanciáit is: *más tudományterületekkel való összhangba kívánja azokat hozni*. Felismerve azt, hogy a névviselés a „mindennapisága” miatt számos tudományterület tárgyává válhat, a kutatás felhasználta a jogtudományon kívüli tudományos eredményeket, ezzel tudatosítva azt, hogy a névviselés társadalmi, társadalomtudományi jelenség.

A Karády-Kozma szerzőpáros művének alapossága és tudományos értéke elvitathatatlan, ekképp magas mércét állított az értekezés szerzője elé. Ez az alaposság akár a szabályozástörténeti elemeken is megfigyelhető, még akkor is, ha a szerzők nem ilyen

megközelítésben dolgozták fel az 1881-től tömegessé váló névváltoztatási eseteket. A *Név és nemzet* eredményei feleslegessé tették a névváltoztatások társadalom- és politikatörténeti háttérének elsődleges források alapján való feldolgozását. Persze meg kell jegyezni, hogy ez több ember évtizedes munkáját kívánta meg a jelzett mű esetében is. Azonban ez a lemondás azt is jelentette, hogy a cél érdekében más irányokat kellett találni, és másra kellett a hangsúlyt helyezni. Az új irányok megtalálásában a könyv egy-egy utalása nagy segítséget nyújtott.

A szabályozástörténeti áttekintés eleve feltételezte a *névviselés egészének* vizsgálatát, így nemcsak a névváltoztatásokkal, hanem a gyermekek és a házastársak neveivel is kellett foglalkozni, s kitérni a névjog más területeire. Ugyanakkor a Karády-Kozma irányhoz képest az is eltérést jelent, hogy *időben tágabb keretek* között mozgott a kutatás. A szabályozás kezdeteinek feltárása elvezetett a *nemességigazolások névviselésbeli aspektusaihoz*, amelyről eddig a vonatkozó szakirodalom nem szólt. A második világháborút követő évtizedekben elhanyagolták a nemességkutatást, s csak a legutóbbi években él át egyfajta reneszánszt a téma. Így a területhez kapcsolódó nemességvizsgálatok irodalma sem mondható bőnek. Éppen ezért nagy segítséget jelentett Szálkai Tamás mind személyes tanácsai, mind munkái révén, amelyek eligazodást nyújtottak a nemességigazolás rendszerének megismerésében.

A tágabb időbeliség nemcsak a múlt irányában mutatott új irányokat, hanem a jelen felé is elkalauzolt, hiszen a hatályos és a közeljövőben hatályba lépő rendelkezések, azok tervezeteinek elemzése is a dolgozat tárgyává vált, s ezen a vonalon a Karády-Kozma szerzőpárhoz és a Személyi Kálmán munkájához képest meghatározott új irány összeért.

AZ ÉRTEKEZÉS TÉMÁJÁBAN SZÜLETETT PUBLIKÁCIÓK

Pillantás a dán névjogra in: *Debreceni Jogi Műhely* 2007/2.
<http://www.law.klte.hu/jogimuhely/>

A névváltoztatás modernkori szabályozástörténete Magyarországon
Collega, 2007. évi 2-3. szám, 149-153.

The history of regulation of changing names in Hungary, in *ANALELE Universitatii Din Oradea – Fascicula Drept Anul XV*, Oradea, 2007, 121-130.

A short study on danish Act on names, in *ANALELE Universitatii Din Oradea – Fascicula Drept Anul XVI*, Oradea, 2008, 131-140.

A bejegyzett élettársi kapcsolat bevezetése Magyarországon in: *Collectio iuridica Universitatis Debreceniensis*, Debrecen, 2009 (megjelenésre elfogadva)

Az állami névszabályozás előzményei és kezdetei in: P. Szabó Béla – Szemesi Sándor (szerk.): *Profectus in litteris II. – Előadások a 7. debreceni állam- és jogtudományi doktorandusz-konferencián 2010. május 21.*, DE ÁJDI, Debrecen, 2010, 237-244.

Névváltoztató bihari családok a kora újkorban – Jogtörténeti vonatkozások in: Bartha Ákos – Szendrei Ákos – Szálkai Tamás (szerk.): *Interdiszciplinaritás a régiókutatásban I.*, Debrecen, 2011 (megjelenésre elfogadva)

Névváltoztató honosítottak in: *Szegedi IV. Jegtörténesz Napok: A birói hatalomról szóló 1869. IV. tc. és az állampolgárságról szóló 1879. L. tc. évfordulójára* – konferenciakötet, SZTE, Szeged, 2011(megjelenésre elfogadva)

Egyes rendi jogintézmények hatása a nemesi családnévviselésre in: *Névtani Értesítő* 33. 2011 (megjelenésre elfogadva)

University Doctoral (PhD) Dissertation Abstract

Name and the Law

The history of the development of name-bearing regulation in Hungary

Zoltán Megyeri-Pálffi

Supervisor: Dr. Judit Balogh PhD

UNIVERSITY OF DEBRECEN

Géza Marton

Doctoral School of Legal Studies

Debrecen, 2011

1. DESCRIPTION OF THE TOPIC

Bearing a name is such an axiomatic, everyday phenomenon that does not often get in the focus of attention in one's life. These rare occasions usually come about in connection with family and family life, and in such cases the person who gives and respectively bears the name has to make a decision: what name to choose, what name to bear. This decision is taken in line with the interests of both the community (society) and the state (a regulatory factor), and these interests channel the process of freely choosing a name in one course.

In the discourse I venture to explore this course and in order to achieve this, apart from considering the analytical tools of the science of law, I will also take into account the methods and results of sciences exploring name-bearing and the character of the Hungarian name system.

I laid the emphasis on the *history of regulation*. I regarded the appearance and establishment of the two-element name as a starting point, so during my research I strove to explore the root of name-bearing rules. The appearance of regulation can be attributed to atypical uses of names. The use of a name differs from the regular if one does not use one's own name, but a fake name, or if the name is not constant but changing. This cannot be tolerated either by the community or the state; it always goes against some interest, this is the reason why regulation is necessary. On the basis of this I am looking for the answer to the following questions:

1. How did the state controlled regulation of name-bearing appear?
2. How has the current shape of name-bearing law evolved?
3. What kind of legal regulation does name-bearing have?
4. How did name-bearing tendencies change name-bearing regulations?

Answering these questions required scanning a huge span, however the examined time interval could not exactly be defined. I sought to explore the relations which were the earliest possible, yet appraisable form the point of view of the hypothesis. Thus I reviewed the development of regulation from the appearance of the state regulation of name-bearing (from the enlightened, absolutistic state of the 18th century) up to the present day results of codification. In this way, I *undertook to draw up the development of such a (legal) institution which sheds light on the changes taking place in other fields of law, as well*. The research is complex, as name-bearing is such a field that cannot exist on its own, it shares a significant proportion of its body with other disciplines: the science of history, language, sociology and jurisprudence, to mention just the most important. During the elaboration, with respect to the traditional approach to the affected fields of sciences, the core field and law history is amalgamated with the innovative intention to part with it. With this approach I deliberately break away from the traditional, because I believe that only a comprehensive study is able to give a really appreciable picture about the life of an institution, and this infers presenting not only the past, but the present, as well. In order to achieve this, I did not merely work with the tools of historical analysis and description in my paper, but also ventured to use tools from the realm of sociology.

Within the reasonably complex system of name-bearing, the paper comprises the name-bearing rules and legal names of natural persons, so regulations concerning legal entities, economic entities, other organisations, commercial or author (false) names are not dealt with. These areas are subject of the paper only to such an extent as the *comprehensive* description of the affected area requires mentioning them.

The structure of the discourse

The discourse consists of five chapters. The introductory chapter (which dissects the definition of the research topic, as well as the questions of methodology), and the summary respectively, put the results of the research in a frame. These three substantive chapters explore the development of name-bearing rules in accordance with the mechanism of the research.

In the second chapter the subject of the examination is the evolution of regulation, so here we can find the answers to the first two questions of the hypothesis.

The third chapter reveals the character of the name-bearing law and partly answers the third question of the hypothesis.

The fourth chapter answers both the third and the fourth questions of the hypothesis: it reveals the effect of name-bearing tendencies on regulation.

2. THE POSSIBILITIES OF HISTORICAL EXAMINATION OF NAME-BEARING, I.E. SOURCES AND METHODS OF THE RESEARCH

The name, as one of the most important means of designating an individual, might be the subject of examination in several fields of science. The name is primarily a linguistic phenomenon, and it has an important role in human communication through its role of identification. It is the name that represents the individual in the form of a *word*. It conveys some (mostly the most basic) information, condensing and substituting several pieces of information. From the point of view of the name, the whole of proper names, as a group of denominatives, becomes important, as the proper name is somebody's or something's *own* name. In the group of proper names, personal names and trademarks gain recognition in the world of law through name-bearing rules. In the science of law itself, several branches of law have name-bearing rules, which can be put down to the diverse phenomenon of the name.

The right to bear a name is declared in Art.77 (1) in the Civil Code. The right to a name gained fundamental recognition in the decision 58/2001 (7 Dec) of the Constitutional Court. In the light of this, the name is subject to the constitutional law.

The name is connected to civil law through privacy protection.

Family law is regarded as the "legal" cradle of name-bearing. This is the area of law that has the biggest influence on name-bearing. The Family Law Act defines whose name the child can bear, as well as what kind of married name one can choose. The name also plays an important part in company law, as the rules concerned with naming economic entities and relevant principles can also be found in this area. Similarly, the rules of name-bearing (author name, inventor's right to the name, etc.) also appear in intellectual property law. Administrative law also takes its share of name-bearing. Managing the registration of the name is the task of this area of law, which is carried out through the registry rules. Procedures related to name-bearing raise an administrative question, as well, including all cases of changing names. We can also meet rules connected with name-bearing in international private law.

In order to understand the complexity of name-bearing, other sciences lend us a helping hand. First it is worth examining the realm of onomastics, the "scientific home" of the name. This science has grown out of linguistics to be a science of its own right. Onomatology deals with all linguistic signs related to proper names in any way. The research of the formation,

occurrence, transformation, use and border lines, etc. of these signs is the task of onomastics. In other words, onomastics is the discipline whose immediate subject is the name, and *everything else is the complementary science of this*. When we aim to examine name-bearing in the light of other disciplines, it is better to *regard onomatology as our starting point* and approach other sciences from there.

Linguistics is not only the cradle of onomastics, but also its supporter. Research into the history of languages drew attention to names, which can be explained by the fact that at the beginning of hierology linguistic traces were present in personal and geographical names. The language of certificates, chronicles and other historical records was either Greek or Latin, however names were not translated and thus they became the earliest memories of the Hungarian language.

Other fields of science relevant to onomatology include *dialectology, etymology, sociolinguistics, stylistics and literary science*. It is worth dealing with sociolinguistics in greater detail, which examines names presuming that language and the social environment are coexistent. Dealing with names necessitates taking social factors into account, since the religious, ethnic, linguistic motivators of choosing a first name, the attachment of surnames to a certain stratum of society, the duality of geographical names, the Magyarization of names all raise social questions and describe social phenomena and changes respectively.

Sociolinguistics leads us to the field of sociology. Sociology and onomatology also have a common domain whose examination may yield results for both sciences. Bearing a name is present in every moment of one's life, therefore it is a natural phenomenon. At the same time, there are such events when name-bearing steps out of its usual form becoming a significant event in one's life. Birth, marriage and changing one's name are such events. All this, can also have an effect on the social standing of an individual. In certain cases, social changes affect one's name-bearing, at which point an individual event has an effect on the masses. The Magyarization of names, which sprang up in many waves between the eighties of the 19th century to the end of the Second World War, is a good example of that. The only motivation of changing names in this period was to make foreign-sounding names Magyar. Knowing the ethnic relations in Hungary, this fact is not surprising. After the Austro-Hungarian Compromise in 1867, research into the Magyarization of names can be used as a tool to describe social changes. In the period after the Compromise, the government, due to its liberal approach, regarded name changes as an administrative issue. In the last years of the 19th century, the Magyarization of names became a conscious political tool of the government. So in this field of name-bearing we can discover not only sociological, but also political traits.

The bearing of married names is also suitable to draw sociological conclusions. For this, it is enough to outline the process of the liberalization of the possibilities of choosing a married name. The norm of the traditional Hungarian married name is the form in which a suffix referring to the marriage is attached to the full name. As far as the form of the wife's married name is concerned, the enforcement of the Family Law Act (hereafter FLA) brought about a change. The law sought to secure constitutional equal rights for men and women, which also emerged in the question of bearing a married name. Thus, for the woman the FLA defined the bearing of her husband's name as a possibility and not an obligation any more, and made it possible for her to use her own name exclusively. This possibility that has been in existence since 1953 has reflected an important social change, the approximation of a woman's situation to a man's. The changes that took place in 1974 and 2004 did not only give in to such needs. A further continuation in the liberalization of bearing a married name shows the

intensified enforcement of fundamental rights. Making a distinction between a man and a woman is no longer present in the bearing of a married name.

The *science of history* has a significant role among the fellow sciences of onomatology, as well. There is a close connection between the two areas of science, and they can be separated only in a very special case. For historians, it is primarily the geographical names that help. They show such facts and changes that are impossible to obtain from other sources. Personal names do not have a similar significance in historical research, although the mass of personal names highlights several relations beyond the shadow of a doubt.

The “supporting sciences” of the science of history cannot get round meeting names. Among these, it is the science of *genealogy* that cannot do without names. The tools of genealogy are fundamentally based on names, since it is the common surname that represents the “clutch” when exploring the history of an individual family. The need to express belonging to a community based on a closer kinship was a determinant reason for establishing family names. When genealogical research is carried out, the researcher uses this expression of belonging to one family, which is realised in family names. Scholars dealing with genealogy cannot get round examining registers, certificates, litigious materials and other sources. Finding one’s way in these is made possible by names.

The fact that everybody bears a name also lends the field of *statistics* an area to research. Statistics typically works with a huge number of data. There are repetitions, frequent names in the name-stock, whose proportion can be researched with the tools of statistics. These data are collected and published by the Central Office for Administrative and Electronic Public Services. We can also find statistical data informing us about how many and in what proportion certain forms of married names are chosen in the country. These data highlight specific correlations in the composition of society. The most frequent and the most frequently registered first names are also processed on a yearly basis, through which we can get information about which names are fashionable at a given time.

The examples above bear out the claim that name-bearing is possibly one of the most complex areas of research.

When researching the development of name-bearing, it is justified that one can rely on the results of these briefly introduced sciences. It emerges from the above statements that all sciences have border areas that overlap. Researching name-bearing is a perfect opportunity to draw one’s attention to these overlaps.

This borderline nature of name-bearing facilitates and at the same time encumbers mapping up the subject, as one has to get acquainted with several fields of science to achieve appreciable results.

From the above mentioned “border areas” and based on the results of linguistics, science of history, genealogy and sociology I was looking for the roots of legal regulation of name-bearing during my research. These fields of science – because of their character – use different sources, so the source base of this research also shows diversity. As the purpose of the paper is to show the history of regulation, a few questions arise: How can you “catch” changes in name-bearing that took place during the course of time? Which is worth examining: the regulation or the name stock? What sources can one use?

This latter question baffles the researchers, because of the abundance and at the same time scarcity of the sources.

The name stock is plentiful: both the current and the historical stocks of Hungarian names and types of names, as a result of the work of our linguists and historians. We can meet several works that are not merely publications of sources (dictionaries of names, collections), but academic works on a linguistic, historical, social historical and statistical basis. In the given field of science it is difficult to come to a new conclusion from these, but from the point of view of regulation history their use can be beneficial. As a result of this, a significant emphasis was placed on *secondary sources* during the research. The bibliographical base of the research is expansive. The list includes the most important basic literature, as well as conference publications and the studies of the latest and earlier Hungarian journals and magazines concerned with the narrower topic. Besides, in the case of researching certain sub-areas, (certain historical parts, name law theory, privacy rights and registered partnerships) foreign language literature (primarily English and German) has also been consulted, however, this – as the research aims at Hungarian regulation history – can be considered marginal. I got hold of some secondary sources either on-line or in a digitalized version through the Internet, exploiting the opportunities of the day. The electronic publications of Arcanum Database Ltd. and the National Archives of Hungary (CD-, DVD-ROM) have also made a significant contribution to the research. Speaking of the latter it must be noted – concerning genealogy as a supporting science – that the search in the most important work related to family history⁴ was greatly assisted by the electronic version. The so-called Reszeghy-collection⁵ treasured in the Archives of Hajdú Bihar County can also be categorized as a secondary source, although it is based on archive data.

The regulatory material is scarcer as long as we do our research on a historical basis. This is natural, as in earlier times regulations that could be amended with more detailed rules had hardly ever emerged. Apart from legal regulations, decree level legal sources also had to be reviewed for the research. This latter topic, owing to its character, proved to be a more important source. When dissecting certain subtopics (the development of registry, civil partnership) it is indispensable to study bills and drafts, as well, and apart from this, the Parliamentary Diaries, the minutes of parliamentary committee meetings also contain relevant information, particularly if we would like to understand the explanation for a regulation or its absence. The work, apart from the foregoing necessitated the study of other primary sources, as well, such as the litigious materials connected with the proof of nobility in Bihar County in the 18-19th century, which are kept in the Hajdú-Bihar County Archives.⁶

The interrelatedness of disciplines and the diversity of sources require a complex study, which necessitates the application of several research methods. *Historical analysis* can be highlighted as a basic method. As the aim is to explore the evolution of legal regulation, a process has to be examined, events have to be ordered one after the other, and the correlations between them have to be highlighted. From the events and institutions of the past we get to the present, and in order to understand why they are what they are like it is inevitably necessary to compare the earlier and the current ones. In line with this, during the research – and particularly during the analysis of the change in regulation – I always compare the old with the new. This comparison took place to satisfy the needs of logic and to facilitate

⁴ Hungarian Families by IVÁN NAGY, Hungarian Noble Families by BÉLA KEMPELEN

⁵ Hajdú-Bihar County Archives, Bihar County Archives. Reszeghy Collection HBML IV.B.456/d.

⁶ Hajdú-Bihar County Archives, Bihar County Law-Court Archives, Nobility suits (Nobilitaria) – HBML IV.A.6/e.

understanding, so a regulation in force does not always follow an ineffective regulation; it occurs that introducing current regulations is followed by exploring their roots.

The method of comparison does not only surface in connection with the earlier and more recent facts, but once in a while I also clash academic approaches, and in certain cases I cite – foreign – examples, as well, besides the Hungarian ones.

As a consequence of this, historical approach is not merely a descriptive depiction.

The research can rather be considered deductive than inductive since it serves to confirm some academic statements of a wide range of disciplines. In accordance with this, collecting data had become a crucial and the most time-consuming issue. Both primary and secondary data had been collected. This, primarily meant researching families, for which I used both archive sources (e.g.: the above mentioned Reszeghy-collection), and big family history works (e.g.: works by Iván Nagy, Béla Kempelen). In a sense, these studies of family history research can also be regarded as smaller case studies.

In the case of exploring some subtopics – sizing up ways of name-bearing – I also resorted to the classical tools of *questionnaires*.

3. FINDINGS OF THE RESEARCH – SUMMARY AND NEW TRENDS

The research – as the introductory lines alluded – wishes to explore the historical background of the Hungarian name-bearing regulation. It seeks to paint such a comprehensive picture which exhibits the relations between the name and the law, i.e. the legal aspect of bearing a name. This can be made visible through regulation. A historical approach – perhaps also for the sake of easier understanding – requires a periodical overview of the given development. This entails exploring the process through which name-bearing becomes regulated in parts, which parts are interwoven by the identical or similar evolutionary traits of the individual stages.

The definition of the three periods of regulation development in the paper is partly arbitrary, and partly based on considerations expressed in standpoints in the literature. Thus, the following stages were delineated during the research:

In the first period name-bearing and the legal system existed side by side. Although they affected one another, but in a stricter sense of the word the name system was not affected by regulation. This stage spans a long period of time – from the settlement of the Magyars to the enlightened absolutism –, however, in its contents it was poorer, as name-bearing and legal regulation verged only on the fringe. As in this period, state regulation had no influence on name-bearing, examining this period falls out of the focus of this paper.

The second period brought about the appearance of state controlled regulation (18-19th centuries). This was characterised by the separate (i.e. individual) regulations of rulers, an indirect state interference with name-bearing. The core character of the third period is defined by the appearance of the insular, individual name-bearing law. This small area of law had more or less established its form, which is still known today, by the end of the 19th century, and its discourse makes up the bulk of this paper.

To summarise the answers to the questions raised as a hypothesis of this paper the following conclusions can be drawn.

How did the state-controlled regulation of name-bearing appear?

In the 18th century Hungary the use of a two-element name, the system of surnames and first names was already steady in all strata of society. This was also a requirement for the operation of the enlightened absolutistic state, as in this way everybody was unambiguously identifiable. The research took this circumstance as a starting point, from which the question arose: which factors generated state interference with name-bearing. In the absence of a regulation on an obligatory use of names, administrative practice (censuses, registry, etc.) outlined the order, the violation of which already entailed some kind of sanction of the state. This is what we saw in connection with the decree targeting the Jews issued in 1787 by Joseph II. As a matter of fact *the national regulation of name-bearing starts here*. The revision of the decree demonstrated that by that time the use of surnames had become steady in society and violation of this entailed the action of the state, as well. The question of regulation was concerned with this issue in the next decades, too: it regulated the name-bearing of those different from the norm, which was embodied in the regulation of Ferenc I., who regulated the names of orthodox individuals in 1815.

It can also be attributed to the reign of Ferenc I. that changing names among noblemen and non-noblemen, developed a clearly *administrative nature*, and in separate ways. While name changes of the nobility belonged directly to the scope of the highest authorities, and the permission of the king appeared on the pages of the King's Books, the name changing appeals of the non-noble were considered by the Locotenential Council and the Hungarian Court Chancellery respectively, through the lower (town and county) institutions. However, this procedure – which appears in regulations from 1814 on – did not necessarily mean that everybody had changed their names in this way, or everybody's name had changed in this way in this period.

Reviewing the documents related to the proof of nobility in Bihar County in the 18-19th centuries outlined a unique phenomenon: it meant a transition between spontaneous name change and a change approved by governmental bodies. Behind the cases we can see the state's need of "identification" I referred to earlier. In many cases the bearers of the name were forced during the proof of nobility examinations to reveal their reasons for changing their names. They were deeply interested in this, as they had to prove the continuity of their origin. Otherwise their nobility did not gain justification. The state did not bring up the question by accident either, as increasing the number of tax-paying subjects was its primary interest.

The cases in point demonstrated that when state authorities issued documents at the end of the name changing procedure with the new name, they quasi legalized the change in the name.

How has the current shape of name-bearing law evolved?

The 18th century ushered in the beginning of regulation in the field of name-bearing, as well. It was the direct result of the enlightened absolutism just as much as the result of certain social changes. As it turned out from the answer given to the previous hypothetical question, in the years 1814 and 1815 respectively, the regulations of Ferenc I. concerning name changes meant a significant step in the process that name-bearing became both a legal and an administrative area. At the same time, these measures constituted a starting point in the state-controlled regulation of changing names. From here, from the beginning of the 19th century

such a process had started that – fully established by the end of the century – founded our approach to the connection between name-bearing and the law, which is still relevant today.

The second question we raised as a hypothesis is answered by the changes that occurred in the civic age of the 19th century.

The “nationalization” of registration that took place in 1894 met name-bearing in Hungary in such a state, which could be characterized by all features of a regulated domain. The name given at birth was registered, name changes belonged to the scope of state institutions, but the corresponding law was still missing. Art.44 of the 1894 Registration Act, which prescribes the obligation to bear a name, was a good indicator of the process that name-bearing had started its course towards legalization.

This way is also reflected in the expansion of privacy rights in Hungary. This new area of law emerging on the horizon of those dealing with the science of law lent a scientific frame to name-bearing, too, owing to which we can already speak about name law.

What kind of legal regulation does name-bearing have?

The answer to this question is simple: complex. The name cannot only be the subject of several fields of science, but it is also connected to several areas within the world of law: the regulations related to name-bearing. With the development of privacy rights the notion that everybody has the right to bear a name had become unquestionable. Back then, in the last period of the 19th century the state defined it in a law what this name should be like and its bearing was defined as an obligation. In this way name law and the right to bear a name became separable. Name law can be defined as the civil projection of name-bearing, and the right to bear a name as an adjective, administrative legal approach. However, this differentiation only exists in theory even in the literature, as name law and the right to bear a name most of the time emerge as synonyms. This dual legal character surfaces in regulation as well, so several areas of law dispose of different relations of name-bearing.

In my discourse I devote a separate chapter (Chapter III.) to present this legal character. In the case of name-bearing we can also use the attributive „lying across”, since its regulation appears both in civil and public areas of law. In civil law its appearance and further development in the group of privacy rights is understandable. In the same way its relation to family law and commercial law is obvious because of the features of the scientifically appreciated phenomenon of name-bearing. Its administrative and criminal law features put the regulation system of name-bearing in the domain of public law, as well. All this is elaborated in detail in the third chapter.

The *fourth chapter* of the discourse answers several questions of the hypothesis. On the one hand, the legal character of bearing a name is further elaborated by dealing with the development of some of its areas, on the other hand we can find the answers to the fourth hypothetical question here, as well.

The internal examination of the legal regulation of name-bearing – which is the aim of the fourth chapter – introduces “events” that are related to the name and have a legal significance, as well. What it means in practice is the analysis of all the rules of giving a name at birth, choosing a name at marriage, changing a name and having a name changed. Dissecting the above issues does not only include introducing relevant regulations, but – taking up the thread

of historical analysis from the previous chapter – also dealing with changes in and the development of regulations.

The expansion of choices of a married name provided the ground of the research topic. This, perhaps, is one of the most “exciting” fields of name-bearing. The appearance of certain married name variations can be interpreted as indicators of social change. They shed light on the re-evaluation of the marital status of men and women, which also leaves a trace in codification by modifying the regulations. Besides the one kind of married name – which earlier became the norm – the other ones appeared (in 1952 and 1974) as declarations of women’s equal rights. Later, men were also given “equal rights”, and were also allowed to choose a married name (in 2002). The discourse also made an attempt to explain the background. Using the well-known tool of sociology, questionnaires, it sought to reveal the arguments for choosing a married name. This survey of my own pinpointed several interesting motivating factors and – in spite of the small geographical area of samples – confirmed a national tendency as well: among women getting married today, the “Kovácsné Széplaki Éva” form is the most popular, and men still not making use of the choice, keep their own name in the marriage. This latter fact represents the “quickness” of codification: there is still no mass demand as far as men’s choice of their married name is concerned. Likewise, the bills affecting civil partnership signal the changing way of thinking of the members of society. The demand for introducing a co-habitual name – initiated by certain layers of society – emerged in front of codifiers, but it reached a deadlock. Nevertheless, this name changing proposition also indicated a kind of change. Similarly, the fashions of first names also represent a unique change in values from our times.

While bearing a married name and giving a first name reflect current social processes, the regulation history of changing names conveys the unique political approach of an interesting era. Changing names, which became an administrative issue at the beginning of the 19th century, hand in hand with the Magyarization of names developed into a real social movement. Analysing social trends behind the Magyarization of names would go beyond the scope of this discourse on regulation history, so “merely” the development of regulations concerned with changing names became subject of the examination.

The mentioned social processes had a peculiar effect on the name-bearing “customs” of citizens, which – having been recognised and evaluated by codifiers – got in the scope of legal regulation. All this gave an answer to the question how name-bearing tendencies had changed name-bearing regulations.

THE NEW TRENDS

During my research I inevitably had to rely on two basic works:

One of them is *Name Law*, a work by Kálmán Személyi published in 1915, which dissects the topic in the domain of privacy rights. The other one is *Name and Nation* a work by Viktor Karády and István Kozma from 2002, which explores the 19-20th century phenomenon when changing names took place en masse from a primarily social historical point of view. Both works were defining benchmarks in the research. They were benchmarks on the one hand because they showed what the “minimum” was, on the other hand they designated a direction different from their own.

The pioneer of turning to the legal aspects of name and name-bearing was Kálmán Személyi, who was the first to examine the legal relations of name-bearing in detail, within the domain of privacy rights, which was still regarded as a new area of law back then.

One of the most important opportunities – which makes it possible to research different and more issues – stems from his work: complementing his work with the changes that have taken place during the nearly one century that has passed since 1915. Name law has gone through a lot of changes during the time that has passed. Its regulation has become more differentiated, its scope in material law wider. In this roughly one century, in a peculiar, but understandable way, name-bearing regulation has become interwoven with a special part of administrative law, registry administration. The registration law that came into force in 1895 represented the overture which codified the obligation to bear a name. Since then the area has been “conquered” by legislation, which unfortunately resulted in a non-conscious codification. Apart from the only material law regulation of name-bearing in the law, we can only come across formal regulation up to the middle of the 20th century. These formal regulations appeared mostly on lower levels of legal sources, which made the life of the affected quite complicated. It made its influence felt particularly in the field of changing names, all the more so as the government used it as a political tool to achieve its goal of assimilation. It is true that the Interior Minister issued a decree in 1933 pursuing a single regulation in the area, but it did not bring satisfactory results, either.

The political changes that took place after the Second World War made their influence felt in every area of the law, so the law of name-bearing was no exception, either. Although a single law was not born, regulation lost its political contents. It meant an important step forward that more and more material law regulations were born (the bearing of family names and the name of the child in the FLA, the right to bear a name in the Civil Code). It is also a characteristic of this period that changes in the registry regulation formed name-bearing regulation at the same time, moreover, from then on the two areas became one more and more, also from a legal technical point of view. Conversely, the regulations showed each colour of the palette of legal sources, and development could only be discovered in the fact that they got higher and higher in the hierarchy. Although in 1982 name-bearing, together with registration regulations became a statutory rule, the first step towards real codification was taken only a few years after the millennium. The decision of the Constitutional Court on names started this process. The decision forced legislators, who carried it out in *one* regulation already – but still modifying the 1982 regulation – in 2002. The latest change supersedes the regulations that came into force in 2004 only in one aspect: the electronic registration was introduced. In 2009/2010 such a law was born, which can be regarded as a borderline between our eras. The commencement of the new registration law on 1st January 2012 crowns the establishment of a single law-level regulation in name-bearing that started in 2002.

But it is not only the period that has passed since the work of Kálmán Személyi with which the discourse would like to give more, it also puts the legal relevance of name-bearing in a different perspective: *it aims to bring it in concord with other fields of science*. Having recognised that name-bearing, because of its “everydayness” could become the subject of several fields of science, the research used scientific results from outside the domain of law, as well, thus asserting the complex character of name-bearing.

The thoroughness and scientific value of the work of the co-authors Karády-Kozma is unquestionable, consequently posing a challenge to the author of the discourse. This

thoroughness is justified also in connection with the elements of regulation history, even if the authors had a different approach to name-changing cases that had taken place since 1881 en masse. The findings of *Name and Nation* made it unnecessary to explore the social and political historical background of name changes on the basis of primary sources. Naturally, it must be noted that it required the work of several people for a decade in the case of the above work, as well. Giving it up however, also meant that different directions had to be found to reach the goal and the emphasis had to be laid on different things. The book – with its references – was of great help in finding the new directions.

Reviewing regulation history ab ovo presumed *exploring name-bearing as a whole*, therefore not only name changes, but also the names of children and spouses had to be dealt with, including other areas of name law. At the same time, it also constituted a diversion that the research *spanned a bigger period of time* compared with the direction of Karády-Kozma. The exploration of the infancy of regulation led to the *name-bearing aspects of proof of nobility*, which earlier had not been dealt with in the relevant literature. Research of the nobility was neglected in the decades following the Second World War and only recent years has the renaissance of the topic been reawakened. Therefore, the literature on the proof of nobility related to the topic cannot be described as plentiful, either. This is the very reason why Mr. Tamás Szálkai's help has been of utmost value, both through his personal advice and his works, which gave me some guidance to get acquainted with the system of proof of nobility.

The wider span of time did not only show new directions in the past, it also guided me towards the present, as the regulations that are in force or will come in force in the near future, the analysis of their drafts have also become subject of the paper and along this line, the new directions defined by the co-authors Karády-Kozma and in the work of Kálmán Személyi have met.